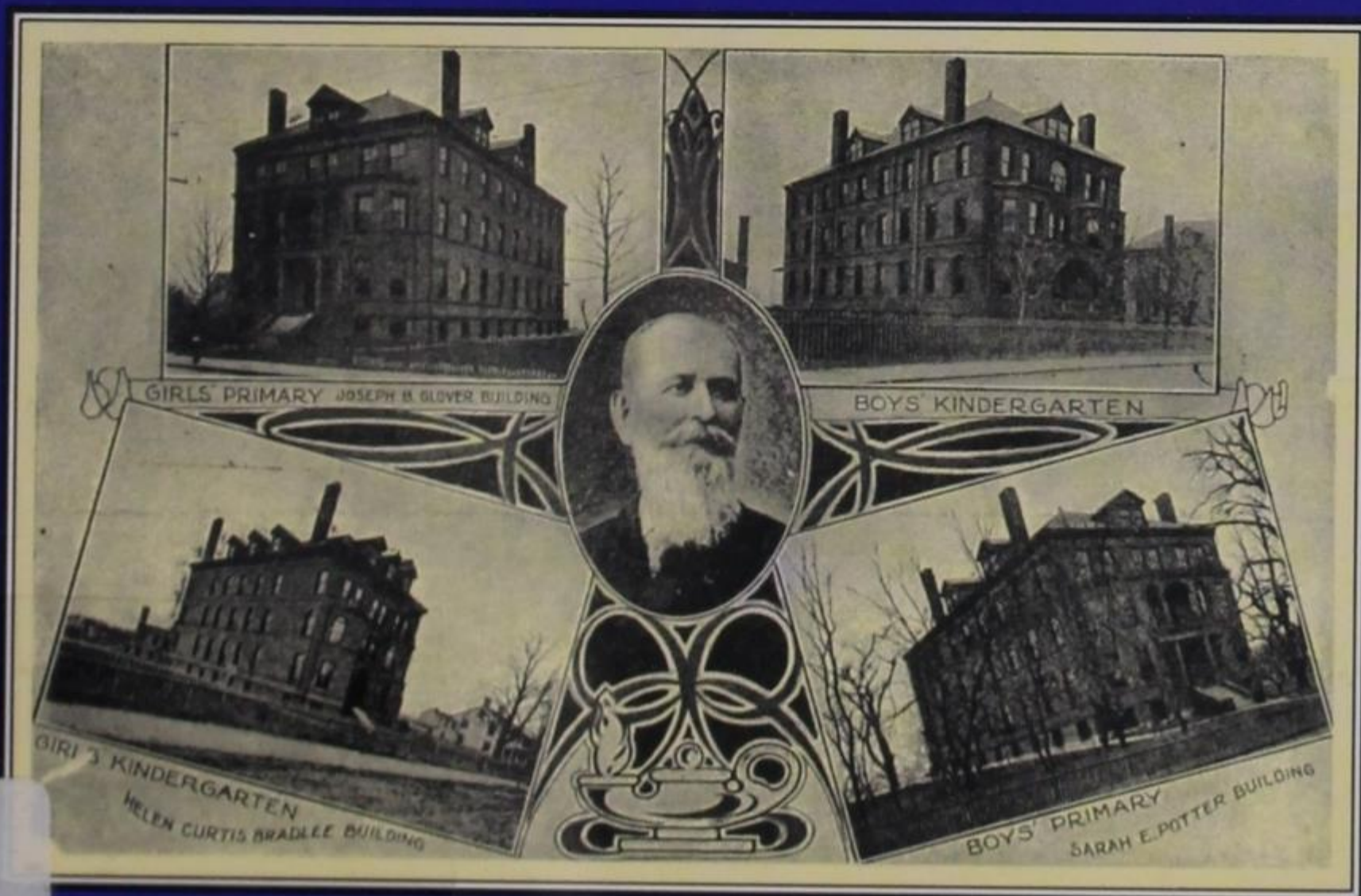

Φράνκ Σάνμπορν

Μιχαήλ

Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

Ιωάννινα 2003

ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΑΛΛΙΝΕΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΠΑΠΙΓΚΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Κληροδότημα Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου
Αριθ. Πρωτ. ....

Προς
Τη Δημόσια Βιβλιοθήκη
Κορίτσου

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Πατήριχο 22 Αυγούστου 2003

Μ.Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

Τίτλος του πρωτοτύπου:

Michael Anagnos

1837-1906

Boston 1907

Wright and Potter Printing Co.

Επιμέλεια: ΔΩΔΩΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Ε.Π.Ε.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΕΤΑΞΑ 8 ΑΘΗΝΑ 106 81

τηλ. 210/3825485, τηλ./fax 210/3841171

© Copyright για την ελληνική έκδοση: Διαχειριστική Επιτροπή
Κληροδοτήματος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου Παπίγκου

ISBN 960-385-178-7

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 49349

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 28-8-2003

Φράνκ Σάνμπορν ΑΡΙΘΜ. _____

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

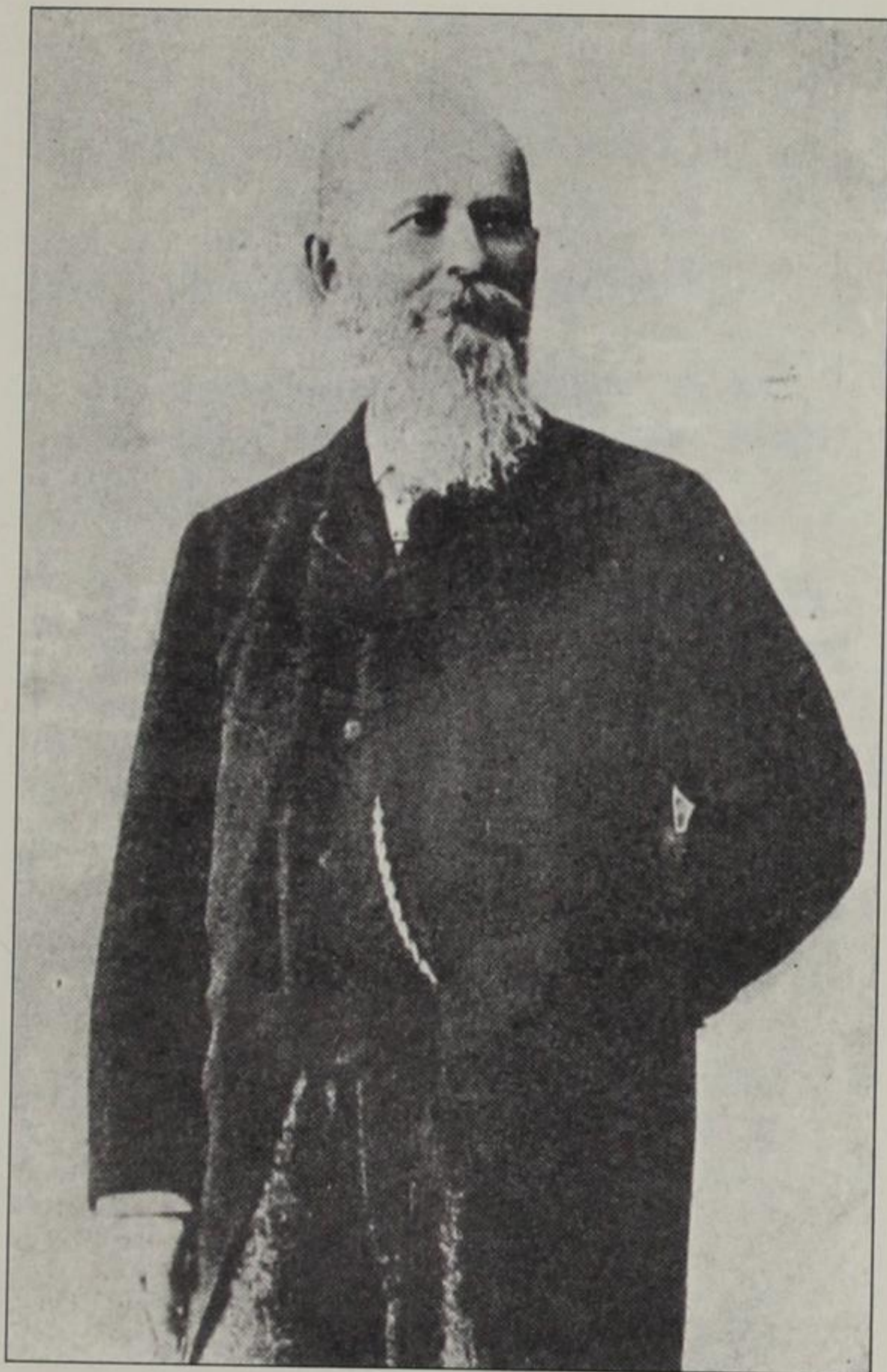
Μετάφραση και Φιλολογική Επιμέλεια:
Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου

Ιωάννινα 2003

Ο φιλόανθρωπος Έλληνας Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

Μνήμη
Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου

Πάπιγκον Ιωαννίνων, Ήπειρος, Ελλάς, 7
Νοεμβρίου 1837 – Τούρνο Σεβερίν, Ρουμα-
νία, 29 Ιουνίου 1906.

*Στοχαστής βαθύνους, σύμβουλος σοφός, προ-
φήτης του Καλού, εραστής της Ανθρωπότητας
μεγάθυμος, αληθής και οξυδερκής Οδηγός των
τυφλών στα δύσβατα μονοπάτια της ζωής.*

Περιεχόμενα

Πρόλογος της Διαχειριστικής Επιτροπής των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου	13
Σημείωμα του Μεταφραστή	19
Εισαγωγή του Επιμελητού	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Η ζωή και το έργο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Η Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης για τον Αναγνωστόπουλο	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Συλλυπητήριες Επιστολές για τον θάνατό του	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Δημοσιεύματα του Αμερικανικού Τύπου	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Δημοσιεύματα του Ελληνικού Τύπου	175
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	
Δημοσιεύματα των Ελληνικών Εφημερίδων της Ομογένειας	191
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Το Μεγάλο Φιλολογικό Μνημόσυνο στη Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης	205
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ	
Η Δημοσιογραφική κάλυψη του Μνημοσύνου	255
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ	
Άλλες τιμητικές εκδηλώσεις για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο	273
Παράρτημα	293
Βιβλιογραφία	305

Πρόλογος της Διαχειριστικής επιτροπής των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου

Η Διαχειριστική Επιτροπή των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου λειτουργεί βάσει του Κανονισμού, τον οποίον ο ίδιος ο αείμνηστος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος συνέταξε την 7ην Μαΐου 1906 και επεκυρώθη υπό του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης και υπό του Οικουμενικού Πατριάρχου.

Ο εν λόγω Κανονισμός τηρείται επακριβώς, αφ' ης συνεστήθη, πλην των μεταβολών που επήλθαν, όταν οι δάσκαλοι των Δημοτικών Σχολείων της Μικράς και Μεγάλης Συνοικίας Παπίγκου, άρχισαν να μισθοδοτούνται από το Δημόσιον. Όταν το κατατεθέν ποσόν υπό του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου εις Αμερικανικήν Τράπεζαν μετεφέρθη εις την Ελλάδα και κατετέθη εις την Εθνικήν Τράπεζαν της Ελλάδος, εμεσολάβησεν ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και ολόκληρο το ποσόν απωλέσθη, οπότε έπαυσε να ισχύει και ο Κανονισμός. Το εισπραττόμενον ποσόν από το εις Ιωάννινα και επί της οδού Βηλαρά κείμενον οικοπέδον μετά των επ' αυτού παλαιών και προχείρων κτισμάτων - παραπηγμάτων, γνωστόν με την ονομασίαν «Παπιγκιώτικη Μάνδρα», ιδιοκτησία των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου, ήτο μηδαμινό. Άλλωστε, το μεγαλύτερο μέρος του οικοπέδου αυτού εδωρήθη εις την Μητρόπολιν Ιωαννίνων και ανηγέρθησαν τα και σήμερον λειτουργούντα εκεί δύο Δημοτικά Σχολεία.

Ευτυχώς κατά το έτος 1975 η τότε Διαχειριστική Επιτροπή των Καλλινείων Σχολείων αξιοποίησε το εναπομείναν τμήμα του οικοπέδου εκτάσεως 1.500 m² περίπου (ας σημειωθεί ότι η αρχική του έκτασις ήτο περίπου 7.000 m²).

Έδωσε το οικόπεδο με αντιπαροχή σε εργολάβο, εκτίσθησαν δύο κτηριακά συγκροτήματα και τα Καλλίνεια Σχολεία έλαβον εννέα διαμερίσματα και τρία καταστήματα, τα οποία ενοικιαζόμενα σήμερα οπωσδήποτε αποδίδουν κάποιο εισόδημα.

Βάσει αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών, η Διαχειριστική Επιτροπή το ήμισυ των εισπραττομένων μισθωμάτων διαθέτει δια κοινωφελή έργα της Μικράς και Μεγάλης Συνοικίας Παπίγκου. Τελευταία, εκτός από τα υλικά έργα, η Διαχειριστική Επιτροπή άρχισε ν' ασχολείται και με πνευματικά έργα.

Το 1995 εξέδωσε το πρώτο βιβλίο του Κων. Διαμαντή με τον τίτλο: «Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος και Σάμουελ Χάου».

Ήδη σήμερα, με τη βοήθεια του Θεού, εκδίδεται το παρόν βιβλίο του Αμερικανού συγγραφέως Φράνκ Σάνμπορν με τον τίτλο: «Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου Ιωαννίνων φιλόδοξος Ευεργέτης της Ανθρωπότητας». Μετάφραση και φιλολογική επιμέλεια: Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου.

Εμείς που σήμερα αποτελούμε τα μέλη της Διαχειριστικής Επιτροπής, αισθανόμαστε περήφανοι που κατά τη διάρκεια της δικής μας θητείας εκδίδεται το βιβλίο τούτο, διότι βλέπουμε ν' αρχίζει να πραγματοποιείται επί τέλους, η βούλησις του οραματιστού αιμνήστου Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου.

Και γιατί μαθαίνουμε και θα μαθαίνουν και οι αναγνώστες του εν λόγω βιβλίου, ότι πολλοί άνθρωποι από την Ελλάδα, κυρίως όμως από την Αμερική και από άλλες χώρες, εκτιμούσαν πάρα πολύ την προσωπικότητα του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου και ανεγνώριζαν την προσφορά του στο Ινστιτούτο Perkins της Βοστώνης προς τα τυφλά και κωφάλαλα παιδιά της Αμερικής και γενικώτερα και άλλων χωρών και προς την ομογένεια. Εκτιμούσαν την φιλοπατρία του και τους αγώνες

που έκανε για την απελευθέρωση από τους Τούρκους και των υπολοίπων σκλαβωμένων τμημάτων της Ελλάδος και την μεγάλη του προσφορά προς τον απανταχού Ελληνισμό.

Άπειρες είναι οι επιστολές και τα τηλεγραφήματα που αποστέλλονταν προς τους οικείους του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου και προς το Ινστιτούτο Perkins, ευθύς ως επληροφορήθηκαν τον θάνατον του Μ.Α., από την Αμερική, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Αυστραλία, την Ελβετία κ.ά., από τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Ιωακείμ τον Γ', από όλες τις Σχολές τυφλών και κωφαλάλων της Αμερικής καθώς και από παιδιά που ευεργετήθηκαν από τον Μ.Α.

Επίσης, διαβάζοντας το βιβλίο τούτο, μαθαίνουμε από δημοσιεύματα σε εφημερίδες εκείνων των ημερών του θανάτου του Μ.Α. πόσα προσέφερε στην Ομογένεια». Ήταν πρόεδρος της Ελληνικής Ενώσεως Ελλήνων της Αμερικής και επίκεφαλής της τοπικής ελληνικής εκκλησίας. Εκινείτο με άνεση ανάμεσα στους 6.000 κατοίκους της ελληνικής παροικίας της Βοστώνης και το ενδιαφέρον του για τις υποθέσεις τους φαίνεται από το γεγονός ότι αυτός συνεισέφερε τα περισσότερα χρήματα για την ανέγερση μιας ωραίας ελληνικής εκκλησίας. Ήταν θαμών των ελληνικών εστιατορίων και καφενείων, όπου γνώρισε πολλούς Έλληνες και σ' αυτόν οφείλουν πολλοί την σωστή προσαρμογή τους στη νέα τους πατρίδα.» (σελ. 132).

Αλλά και πόσα προσέφερε στα τυφλά παιδιά για την προσαρμογή τους στην κοινωνία!. Το 1892 ο Αναγνωστόπουλος έκανε επέκταση του γυμναστηρίου στο Ινστιτούτο Πέρκινς, το εξόπλισε με τα κατάλληλα όργανα που αγόρασε από την Σουηδία και τέλος θεμελίωσε και ολοκλήρωσε την κατασκευή ενός γυμναστηρίου στο Τζαμείκα Πλαίν για τα νήπια.

Προηγουμένως είχε εισαγάγει στο πρόγραμμα του σχολεί-

ου «την χειροτεχνική εκπαίδευση και το δημιουργικό παιχνίδι, ώστε στα πλαίσια της ειδικής αγωγής να μπορέσουν τα παιδιά να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Με ασκήσεις στο νηπιαγωγείο, με παιχνίδια και με κατάλληλη γυμναστική για τα τυφλά νήπια, με κατάλληλες ασκήσεις και με δημιουργικό παιχνίδι στο Λύκειο και τέλος με ένα προηγμένο σύστημα χειροτεχνικής εκπαιδύσεως δεν καταπνίγεται πλέον η ενεργητικότητα των τυφλών παιδιών, αλλά βρίσκει δημιουργική διέξοδο και οι ιδιαιτερότητες που αρχικά ήταν συνυφασμένες με την τύφλωση, έχουν εξαφανισθεί. Περαιτέρω, ο τυφλός μαθητής με κατάλληλη άσκηση, γυμναστική και ειδική αγωγή κερδίζει τα ίδια μορφωτικά αγαθά με τον φυσιολογικό μαθητή, δηλαδή υγεία, ταχεία αντίληψη και συντονισμό μυαλού και σώματος...» (σελ. 168).

«Ο κ. Α. Μπόρερ του Τμήματος Μουσικής, που είχε συναντήσει τον Αναγνωστόπουλο πολλές φορές και τον θεωρούσε ως τον μεγαλύτερο τυφλολόγο στις Η.Π.Α., μίλησε για το καινοτόμο έργο του και ειδικά για τον Αναγνωστόπουλο, ως τον άνθρωπο που εισήγαγε και βελτίωσε τη μουσική ως μάθημα επαγγελματικής κατάρτισεως για τους τυφλούς.» (σελ. 267).

Θέτοντες σε κυκλοφορία σε βιβλίο τούτο, πιστεύομεν ότι οι αναγνώστες θα μάθουν πολλά για την προσωπικότητα του μεγάλου Έλληνα αγωνιστή, ευεργέτη, ανθρωπιστή, λάτρη και υποστηρικτή των μεγάλων εθνικών ιδεωδών, Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου.

Ναί, είχε απόλυτο δίκαιο ο Κέρτις Γκίλντ, Κυβερνήτης της Μασαχουσέτης, ο οποίος έκλεισε ως εξής την θαυμάσια ομιλία του στην επιμνημόσυνη τελετή που έγινε στις 24 Οκτωβρίου 1906 στη Βοστώνη: «Το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του στις Ηνωμένες Πο-

λιτείες, αλλά οι υπηρεσίες του στην ανθρωπότητα». (σελ. 271).

Ευχαριστούμε θερμά τον συγχωριανό μας κ. Γεώργιο Χριστοφ. Χριστοδούλου, Καθηγητή Ελληνικής Φιλολογίας, διακεκριμένο γλωσσολόγο, ο οποίος πρόθυμα και χωρίς αμοιβή δέχθηκε να μεταφράσει και να επιμεληθεί το περισπούδαστο τούτο έργο, προσθέτοντας μάλιστα, με κόπο και χρόνο πολύ, πάμπολλες επεξηγηματικές σημειώσεις, πολύ χρήσιμες και απαραίτητες για την πληρεστέρα κατανόηση του περιεχομένου του. Έτσι ο αναγνώστης θα διαβάζει συγχρόνως δύο βιβλία, τη βιογραφία του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου και τα τότε διαδραματιζόμενα ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά κ.λ. γεγονότα.

*Η Διαχειριστική Επιτροπή
των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου:*

Κωνσταντίνος Διαμαντής, *Πρόεδρος*
Βλάσιος Παπακώστας, *Αντιπρόεδρος*
Ιωάννης Γ. Παπαϊωάννου, *Γραμματεύς*
Απόστολος Τσίλης, *Ταμίας*
Κωνσταντίνος Πανταζής, *Μέλος*
Χρήστος Μητσιαδάκης, *Μέλος*

Πάπιγκον, Δεκέμβριος 2002

Σημείωμα του Μεταφραστή

Ο αμερικανός Ελληνιστής, συγγραφεύς και φιλέλληνας Frank B. Sanborn υπηρέτησε ως Πρόξενος των ΗΠΑ στην Ελλάδα και εγγύριζε εις βάθος την ιστορία και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού. Στη Βοστώνη εκτίμησε τον χαρακτήρα, την παιδεία και το φιλανθρωπικόν έργο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς και συνδέθηκε μαζί του με μία φιλία ακατάλυτη.

Μετά τον θάνατο του ευεργέτου των τυφλών το 1906, ο πιστός του φίλος Σάνμπορν έγραψε την παρούσα βιογραφία τού Αναγνωστόπουλου, στην οποία συμπεριλαμβάνει τις σπουδαιότερες τιμητικές εκδηλώσεις που έγιναν στις ΗΠΑ προς τιμήν του φίλου του. Η αξιόπιστη αυτή εργασία του είναι πρωτότυπη, διότι, εκτός από τον ίδιο τον συγγραφέα, στοιχεία σημαντικά για την ζωή και το έργο τού Αναγνωστόπουλου προσφέρουν και πολλοί άλλοι αμερικανοί, που εγγύρισαν τον άνδρα και εκτίμησαν το επιστημονικό, παιδαγωγικό και φιλανθρωπικό έργο του. Έτσι ο αναγνώστης αποκτά μία πλήρη και σαφή εικόνα για τον βίο και την προσφορά τού εκ Παπίγκου μεγίστου τυφλολόγου.

Ελπίζουμε ότι η διάρθρωση και η διάταξη της ύλης, οι Σημειώσεις μας και η βιβλιογραφία θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να εννοήσει καλύτερα το κείμενο του Σάνμπορν, το οποίον αναφέρεται πρωτίστως στον Αναγνωστόπουλο, αλλά και στον ένθερμο φιλέλληνα Σάμιουελ Χάου (βλέπε Εισαγωγή και Σημειώσεις).

Η απόδοση του πρωτοτύπου κειμένου στην ελληνική πα-

ρουσίαζε πολλές δυσχέρειες, διότι η γλώσσα τού Σάνμπορν είναι λογία, ποιητική και εν πολλοίς ιδιωματική. Προσπαθήσαμε όμως να σεβασθούμε τόσο το πνεύμα του συγγραφέως, δηλ. τις σημασιολογικές και υφολογικές του ιδιαιτερότητες, όσον και τις απαιτήσεις του έλληνας αναγνώστου. Αποφύγαμε επιμελώς την τυποποίηση και την αυστηρώς καθορισμένη γλωσσική ομοιομορφία, διότι οι εσφαλμένες αυτές μεταφραστικές αρχές παράγουν κείμενα ανούσια και άμουσα, αφού η άκαμπτη γλωσσική ομοιομορφία αντίκειται όχι μόνον στους γλωσσικούς νόμους και στην πνευματική ελευθερία, αλλά και στη γλωσσική αίσθηση της ευρυθμίας, της μουσικότητας και του εσωτερικού κάλλους του Λόγου. Η ελληνική γλώσσα δεν έχει την φωνηεντική αρμονία της Ουγγρικής ή της Ίμπο ή της Λιάσα, αλλά κατά την διαδρομή των χιλιετιών ο φιλόκαλος και φιλόμουσος ελληνικός λαός δημιούργησε μία γλώσσα, η οποία διακρίνεται όχι μόνον για τον λεξιλογικό της πλούτο και την εκφραστική της δύναμη, αλλά και για τις εσωτερικές εκείνες φωνητικές ποιότητες που δημιουργούν την ευφωνία και την αρμονία του λόγου, η οποία είναι «αόρατος και πάγκαλος» κατά τον Πλάτωνα (Φαίδων 85e). Άλλωστε, η γλώσσα δεν είναι αυτό που φαίνεται, αλλ' εκείνο που ακούγεται. Και η μετάφραση δεν είναι μόνον γνώση και επιστήμη αλλά και έργον φιλοκαλίας. Προσπαθήσαμε λοιπόν να ανταποκριθούμε, όσο ήταν δυνατόν, στις υψηλές απαιτήσεις τού ύφους τού συγγραφέως και να αναδείξουμε το εσωτερικόν κάλλος της μορφής του λόγου.

Ο υπότιτλος αλλά και οι σπάνιες φωτογραφίες αποτελούν προσθήκες δικές μας, γιατί πιστεύουμε ότι οι αισθητικές δυνατότητες και η δραματική ένταση των παλαιών ασπρόμαυρων φωτογραφιών μπορούν να συμβάλουν στην βαθύτερη κατανόηση των μηνυμάτων του πρωτοτύπου κειμένου.

Η εύανδρος Ήπειρος δεν εθεράπευσε μόνον τον Κερδών, αλλά και τον Λόγιον Ερμίν. Θέλω λοιπόν να συγχαρώ εκθύμως τον Πρόεδρο της Διαχειριστικής Επιτροπής της Εφορείας των εν Παπίγκω Καλλινείων Σχολών κ. Κ. Πανταζή, τον Γραμματέα κ. Κ. Διαμαντή και τα μέλη κ.κ. Ιω. Παπαϊωάννου, Απ. Τσίλη, Βλ. Παπακώστα και Χρ. Μητσιαάδη, διότι με την αριθμ. 21/25.11.2001 πράξη της Επιτροπής απεφάσισαν να προβούν στην έκδοση του ανά χείρας έργου εις ένδειξιν τιμής και ευγνωμοσύνης προς τον ιδρυτή και δωρητή των Καλλινείων Σχολών αείμνηστον ευεργέτη Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο. Για την προς εμέ εμπιστοσύνη τους απευθύνω τα ειλικρινή μου ευχαριστήρια. Θερμές ευχαριστίες οφείλω και στον παιδικό μου φίλο κ. Αναστάσιο Νικολαΐδη, καθηγητή της Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης για την πολύτιμη αρωγή του, στην πάντοτε πρόθυμη καλή μου εξαδέλφη και ομότεχνο Dr. Elizabeth Carros για την πολύτιμη βοήθειά της, και για την συνολική συμβολή της στην έκδοση αυτού τού βιβλίου, καθώς και στους συμπατριώτες και φίλους, βιογράφους του Αναγνωστόπουλου, κ.κ. Κ. Διαμαντή και Ιω. Παπαϊωάννου για την βοήθειά τους στο επίπονο έργο της διορθώσεως των τυπογραφικών δοκιμίων. Θερμές ευχαριστίες εκφράζω και προς τον βαθύ γνώστη της τυπογραφικής τέχνης φιλόκαλο εκδότη κ. Ευάγγελο Λάζο, αλλά και στους άξιους συνεργάτες του.

Ατέλειες, παραλείψεις και τυχόν σφάλματα βαρύνουν αποκλειστικώς τον υπογραφόμενον, ο οποίος όμως με πολλή χαρά αφιερώνει το πόνημα αυτό σε όλους ανεξαιρέτως τους Παπιγκιώτες, στους ξενιτεμένους Έλληνες και στην αθέατη σεμνή χορεία των ευσυνειδήτων λειτουργών της αληθούς φιλανθρωπίας.

Εισαγωγή

Από τον Επιμελητή τού έργου

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, όπως είναι περισσότερο γνωστός στην Ευρώπη και στην Αμερική, γεννήθηκε στο Πάπιγκο Ζαγορίου Ιωαννίνων το 1837 και πέθανε στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας το 1906.

Η φτώχεια και οι στερήσεις ήταν μόνιμοι σύντροφοί του, αλλ' η ευγενής ψυχή του είχε ήδη θέσει από πολύ ενωρίς στόχους υψηλούς και οράματα μεγάλα. Η φιλομάθειά του τον έφερε στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο, και ύστερα στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στην οποία σπούδασε Ελληνική Φιλολογία. Το 1861 ανηγορεύθη αριστοβάθμιος διδάκτωρ της Φιλοσοφίας.

Η κοινωνική και εθνική του δράση αρχίζει από τις στήλες της εφημερίδος «Εθνοφύλαξ» με πολύ τολμηρά άρθρα εναντίον της απολυταρχικής διακυβερνήσεως του Όθωνος και της διεφθαρμένης πολιτικής ζωής της χώρας. Κατά την Κρητική Επανάσταση των ετών 1866-1869 μαζί με τον ένθερμο φιλέλληνα Σαμουήλ Χάου οργανώνει και συντονίζει τις προσπάθειες για την περίθαλψη των Κρητών προσφύγων. Το 1867 με πλοίο καλλίπρωρον «διέπλευσε τον ωκεανόν... μεταβαίνων εις την ευδαίμονα και μεγάλην χώραν, εις την οποίαν τοσούτον ευρύ και γόνιμον στάδιον δράσεως διηνοίγετο εις την ευφυΐαν και δραστηριότητά του και ένθα τοσούτον έμελλε να αναδειχθεί τιμών συγχρόνως εν αυτή και το ελληνικόν όνομα».*

---

*Αναγνωστόπουλος Δ. και Γ., Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, Αθήναι 1923, σ. 28.

Η εκπαιδευτική και φιλανθρωπική του δραστηριότητα αναπτύσσεται στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς της Βοστώνης, πρώτος διευθυντής της οποίας ήταν ο Χάου (1801-1876). Η Σχολή αυτή ιδρύθηκε το 1829 από τον Χάου σ' ένα τεράστιο ακίνητο που του εδώρησε ο φιλόanthropos Βοστωνέζος Τόμας Πέρκινς. Μέχρι του θανάτου του ο Χάου διηύθυνεν επιτυχώς τη Σχολή και έθεσε τις επιστημονικές βάσεις για την περίθαλψη και εκπαίδευση των τυφλών.

Ο Χάου είναι μία από τις πιο συγκινητικές μορφές τού αμερικανικού φιλελληνισμού. Άδολος και γνήσιος φιλέλληνας, ήρθε στην Ελλάδα κατά την επανάσταση του 1821 και μαζί με άλλους αμερικανούς φιλέλληνες προσέφερεν ως χειρουργός και ως φιλόanthropos σημαντικές υπηρεσίες στους αγωνιστές της ελευθερίας.* Έλαβε μέρος στις μάχες και ως χειρουργός περιποιήθηκε ασθενείς και τραυματίες, οργάνωσε νοσοκομεία και περιέθαλψε τους φτωχούς και τους πρόσφυγες. Σε επιστολή του προς τον πατέρα του γράφει μεταξύ άλλων: «Είμαι ειλικρινά χαρούμενος που ήρθα στην Ελλάδα... Ο διορισμός μου ως στρατιωτικού χειρουργού έχει ήδη γίνει..., όσο για μισθό, δεν έχω τίποτε κι ούτε θέλω. Η καλή τύχη, η γνώση της ανατομίας και το σταθερό μου χέρι συντέλεσαν, ώστε να φέρω εις αίσιον πέρας πολλές εγχειρήσεις». Και στο «Ημερολόγιό» του 1825 γράφει: «Συνήθισα γρήγορα τη ζωή τού έλληνα μαχητή. Είναι τώρα δύο μήνες που δεν έβγαλα τα ρούχα μου τη νύχτα και άλλο στρώμα δεν έχω παρά το πάτωμα και μία κουβέρτα. Κι όμως κοιμάμαι καλά... μ' ένα μαντήλι ανάμεσα στο κεφάλι και σε μία λεία πέτρα».

Κατά την Κρητική Επανάσταση ο Χάου ήρθε και πάλι στην Ελλάδα για να προσφέρει την πολύτιμη αρωγή του στους δει-

---

* Βλέπε Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Στ', σσ. 993 και 1004.

νοπαθούντες Κρήτες πρόσφυγες. Τότε ακριβώς γνώρισε τον νεαρό φιλόλογο, τον προσέλαβε ως γραμματέα του και τον προσκάλεσε στις ΗΠΑ. Ο Αναγνωστόπουλος διεδέχθη τον Χάου στη διεύθυνση της Σχολής Πέρκινς το 1876 και κατέστη ο μεγαλύτερος ίσως παιδαγωγός τών τυφλών στον κόσμο. «Αγών μέγας, πλήρης στεναγμών ουδέ δακρύων κενός».*

Εν τω μεταξύ, «έρως ετόξευσε τον ενθέου κόρης»** και ο Μιχαήλ νυμφεύετα το 1870 την γλυκιά και εράσμια κόρη τού Χάου Ιουλία Ρωμάνα, η οποία ήταν η μούσα του και η συμπαραστάτις του στο δύσκολο έργο του. Αλλ' ο Αναγνωστόπουλος ουδέποτε έπαυσε να είναι Έλλην. Ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει μόνος του την εθνωφελή προσφορά τού φιλογενούς ανδρός. **Το έργο του αποτελεί ένα σπάνιον πρότυπον γνησίας εθνικής ευεργεσίας, αλλά και καθολικής και παγκόσμιας φιλανθρωπίας.**

Ο Αναγνωστόπουλος πέθανε από νεφροπάθεια στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας το 1906, αλλ' η Σχολή Πέρκινς ελπίζουμε ότι συνεχίζει το εκπαιδευτικό και φιλανθρωπικό της έργο, πάνω στα θεμέλια που έθεσαν οι δύο μεγάλοι παιδαγωγοί και φιλάνθρωποι Σαμουήλ Χάου και Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος.

Αλλά ποιά είναι η περιρρέουσα ατμόσφαιρα και ποιό το γενικό περίγραμμα της εποχής εκείνης;

Ο 19ος αιώνας είναι μία περίοδος αναστατώσεων, ανακατατάξεων και μετασχηματισμών. Μετά την Γαλλική Επανάσταση του 1789 οι υπόδουλοι ευρωπαϊκοί λαοί ανεθάρρησαν και ζούσαν μέσα σε μία ατμόσφαιρα αδημονίας αλλά και χαρούμενης προσδοκίας. Οι ελπιδοφόρες ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού για εθνική ελευθερία, παιδεία, ισότητα, δικαιοσύ-

* Ευριπ. Εκάβη, 227-228.

** Ευριπ. Τρωάδες, 262.

νη και η βιαία ανατροπή του παλαιού καθεστώτος στη Γαλλία είχαν αναπτρώσει το ηθικό των λαών για ένα αύριο καλύτερο και ανθρώπινο.

Οι βαλκανικοί λαοί ήταν υποδουλωμένοι στους Οθωμανούς, η Ιταλία και η Γερμανία ήταν διηρημένες σε κρατίδια, οι Σλαβικοί λαοί της Κεντρικής Ευρώπης ζούσαν υπό το τυραννικό καθεστώς των Αυστριακών.

Αλλά στο Συνέδριο της Βιέννης το 1814, ο υλικός πλούτος, η στρατιωτική υπεροχή και η ιδεολογία των ολιγαρχικών επέβαλαν και πάλι την κυριαρχική βούλησή τους. Ο Κλέμενς Μέτερνιχ και οι άλλοι «μεγάλοι» της εποχής, ενώ δεν εκπροσωπούσαν στο Συνέδριο τους λαούς αλλά μόνον τον εαυτό τους και τα ταπεινά συμφέροντα των ολίγων, απεφάσισαν να μην επιτρέψουν σε κανέναν λαό να διεκδικήσει την εθνική του ελευθερία. Τα λεγόμενα ανθρώπινα δικαιώματα δεν απησχόλησαν τους συνέδρους.

Είχαν όμως να αντιμετωπίσουν και το Ανατολικό Ζήτημα οι ολιγαρχικοί της Ευρώπης. Ο «Μέγας Ασθενής», η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ευρίσκετο σε κατάσταση παρακμής και αποσυνθέσεως και όλοι караδοκούσαν ποιός θα επωφεληθεί περισσότερο από την επικείμενη κατάρρευσή της, ώστε να θέσει ο καθένας στη δική του σφαίρα επιρροής τους λαούς που θα επαναστατούσαν εναντίον της και θα αποκτούσαν την εθνική τους ελευθερία. Ο ανταγωνισμός αυτός και η παράλληλη προσπάθειά τους για την εξεύρεση και την διασφάλιση των πρώτων υλών και το άνοιγμα της αγοράς στην Αφρική και στην Ασία θα είναι η αιτία της εκρήξεως της πρώτης μεγάλης παγκόσμιας αναταραχής των ετών 1914-1918.

Ο Αναγνωστόπουλος ήξερε καλά τις αρνητικές αυτές αξίες των Ευρωπαίων για κατοχή και υπεροχή, αλλ' εξίσου καλά εγνώριζε και την νομοτέλεια των πραγμάτων, που θα οδηγού-

σε τους λαούς της Ευρώπης και της Βαλκανικής στην αποτίναξη του τυραννικού ζυγού. Ήδη η μικρή πατρίδα του πρώτη όρθωσε το ανάστημά της και με τον μεγαλειώδη αγώνα του 1821 απέκτησε την εθνική της ελευθερία και την πολιτική της υπόσταση.* Το παράδειγμα της Ελλάδος ακολουθούν και οι άλλοι Βαλκανικοί λαοί και ο ένας μετά τον άλλον αποτινάσσουν τον τουρκικό ζυγό και προσπαθούν να χαράξουν την εθνική τους πορεία. Μεγάλη όμως σημασία για την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών πραγμάτων είχε και η πολιτική ενοποίηση της Ιταλίας το 1861 και της Γερμανίας το 1871. Ο εθνικιστικός αυτός πυρετός μεταδίδεται στους λαούς της Λατινικής Αμερικής, οι οποίοι υπό την καθοδήγηση του Βολιβιανού ιδεολόγου Σιμόν Μπολιβάρ (1783-1830) αποτινάσσουν τον ισπανικό ζυγό.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, ο έλεγχος των ιδιωτών και της Εκκλησίας είναι σχεδόν απόλυτος. Μόνον οι πλούσιοι έχουν την δυνατότητα να προσλαμβάνουν οικοδιδασκάλους για την εκπαίδευση των τέκνων τους. Ο πολύς κόσμος είναι αγράμματος και τα μικρά παιδιά δουλεύουν κι αυτά στα εργοστάσια, διότι η υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση θα στερούσε τις επιχειρήσεις από ένα πολύ φτηνό εργατικό δυναμικό. Μόλις περί τα τέλη του 19ου αι. θα καταστεί υποχρεωτική η δημοτική εκπαίδευση, παρά την λυσσώδη αντίδραση των ολιγαρχικών.

Η υγειονομική περίθαλψη είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Δεν υπάρχουν φάρμακα, κτήρια κατάλληλα, προσωπικό ειδικευμένο. Οι ασθένειες και οι επιδημίες θερίζουν τον κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι., ο μέσος όρος ζωής στην Ελλάδα και στη Γαλλία εί-

* Η Ελλάς ανεγνωρίσθη ως κράτος με την Συνθήκη του Λονδίνου της 3.2.1830. Από τότε αρχίζει η ιστορία του Νέου Ελληνικού Κράτους.

ναι μόλις τα 22 χρόνια. Ο Ερυθρός Σταυρός του Ελβετού φιλανθρώπου Ερρίκου Ντυνάν (1828-1910) θα ιδρυθεί το 1864. Για ν' αντιληφθεί ο αναγνώστης το μέγεθος της προσφοράς του Χάου και του Αναγνωστόπουλου στην περίθαλψη των τυφλών, αρκεί να υπενθυμίσουμε ότι η φοβερή ισπανική γρίπη του 1918, η οποία εξελίχθηκε σε πανδημία, στοίχισε τη ζωή σε 20 περίπου εκατομμύρια ανθρώπους, αριθμό διπλάσιο των θυμάτων του Α' παγκοσμίου πολέμου.

Μεγάλη ανατροπή θα προκαλέσει στην Ευρώπη η εμφάνιση των σοσιαλιστικών θεωριών με κορυφαίο τους θεωρητικό τον Κάρλ Μάρξ (1818-1883). Οι εμπνευστές της κεφαλαιοκρατίας Άγγλοι αγνοούσαν την αρετή του μέτρου.* Οι γενετιστές υποστηρίζουν σήμερα ότι η έννοια του μέτρου είναι στενά συνυφασμένη με την ίδια τη φύση των πραγμάτων και δέχονται ότι η Φύσις αποστρέφεται την υπερβολή,** διότι άλλως διαταράσσεται η θεία αρμονία του σύμπαντος. Η αχαλίωτη ιδιωτική πρωτοβουλία, η μεγάλη ιδιοκτησία, ο άγριος ανταγωνισμός δια το έχειν, το κατέχειν και το υπερέχειν αποτελούν υπέρβαση του χρυσού μέτρου και ύβριν έναντι της θεϊκής τάξεως του κόσμου και οδήγησαν την κοινωνία στην εξαθλίωση και στην ανατροπή των πάντων. Οι σοσιαλιστικές θεωρίες προβάλλουν και ευαγγελίζονται την προτεραιότητα του κοινωνικού έναντι του ατομικού συμφέροντος και την θεραπεία της υπερβολής και της ελλείψεως.

Αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η κατάσταση δεν είναι διαφορετική. Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας τους από τους Άγγλους το 1783, οι 13 πρώτες Πολιτείες υπό την εμπνευσμένη ηγεσία του Ουάσινγκτον, του Τζέφερσον, του Μάντισον και του Μονρόε θα συγκροτήσουν το ισχυρόν

* Μέτρον άριστον. Κλεόβουλος ο Λίνδιος, απ. Ι.

** Ήλιος ουχ υπερβήσεται μέτρα. Ηράκλειτος, απ. 94.

κράτος των ΗΠΑ. Οι χιλιάδες μετανάστες θα αποτελέσουν ένα φτηνό εργατικό δυναμικό και χάρη στον μόχθο τους και στην αφθονία των πρώτων υλών που διαθέτει η χώρα, οι ΗΠΑ θα γνωρίσουν μία αλματώδη οικονομική ανάπτυξη.

Αλλ' η αμερικανική ενότης ακόμη δεν έχει επιτευχθεί. Οι πλουτοκρατικές Νότιες Πολιτείες εκμεταλλεύονται απάνθρωπα τους μαύρους δούλους, που είχαν μεταφέρει εκεί οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί δουλέμποροι για να εργασθούν στις απέραντες φυτείες του Νότου. Την ευμάρειά τους στηρίζουν στο αίμα και στα δάκρυα των εγχρώμων συνανθρώπων τους* και έτσι οι διαφορές ανάμεσα στον δημοκρατικό Βορρά και στον ολιγαρχικό Νότο θα οξυνθούν ακόμη περισσότερο και θα οδηγήσουν στον Εμφύλιο Πόλεμο (1861-1865), που θα λήξει με τη νίκη των Βορείων και την εδραίωση της αμερικανικής ενότητος. Περὶ τα τέλη του 19ου αι. οι ΗΠΑ επιχειρούν μία οικονομική και πολιτική διεξόδου στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και ενεργούν ως μία ιμπεριαλιστική χώρα, που κάνει ό,τι της επιτρέπει η ισχύς της. Ο Αναγνωστόπουλος εγνώρισεν όλα αυτά τα γεγονότα, αφού, ως γνωστόν, εγκαταστάθηκε στις ΗΠΑ αμέσως μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, το 1867.

Αλλ' ο 19ος αι. έχει και καλές μέρες. Ο Λουδοβίκος Παστέρ (1822-1895) και οι μαθητές του θα παρασκευάσουν τα πρώτα εμβόλια για την καταπολέμηση της φυματιώσεως, της πανώλους, της λύσσας και του τύφου. Η φιλολογική επιστήμη θα γνωρίσει εξαιρετική ανάπτυξη και ο φιλοσοφικός στοχασμός θα κορυφωθεί στο πρόσωπο του φιλολόγου και φιλοσόφου Φρειδερίκου Νίτσε (1844-1900). Η μουσική εκπροσωπείται επαξίως από τους Σούμπερτ, Σούμαν, Βάγκνερ, Μπράμς, Σοπέν, Μπερλιόζ, Μάλερ, Μπετόβεν. Ο Αναγνωστό-

---

* Ουκ εισίν οι παμπλούσιοι αγαθοί. Πλάτ. Νόμοι 7436.

πουλος όχι μόνον εξοικειώθηκε με το μουσικό έργο των ανωτέρω, αλλά πρώτος αυτός εισήγαγε τη μουσική ως μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών της Σχολής Πέρκινς, διότι αντελήφθη ότι η μουσική αποτελεί και για τους τυφλούς μαθητές ένα άριστον μορφωτικόν και ψυχοπροστατευτικόν μέσον. Η μουσική διδάσκεται σήμερα στις ΗΠΑ και σχεδόν όλα τα σχολεία έχουν τη δική τους ορχήστρα.

Αλλά πριν ξενιτευθεί, ο Αναγνωστόπουλος έζησε μέσα στη σκληρή πραγματικότητα της τουρκικής δουλείας στην ιδιαίτερα του πατρίδα και κατέφευγε, όπως ο Κοραΐς, στη μελέτη των κλασικών συγγραφέων, για να αντισταθμίσει την οδύνη που ανέδιδε η φρικτή τυραννία. Οι Τούρκοι, λαός ασιατικός βάρβαρος και θηριώδης, από τότε που εμφανίσθηκαν στο προσκήνιο της ιστορίας, γύρω στο 1000 μ.Χ., διέπραξαν φρικτά εγκλήματα εις βάρος πολλών λαών. Η εθνική τους ιστορία, όπως παρατηρεί συχνά ο μέγας τουρκολόγος Γιόζεφ φόν Χάμερ και ο ομότεχρός του Πάουλ Βίτεκ, είναι ένας απέραντος ποταμός αίματος και καταστροφής.*

Μετά την απελευθέρωση, πολλές ελληνικές περιοχές παρέμεναν υπό τουρκική κατοχή. Θα χρειασθούν νέοι αγώνες του ελληνισμού για να ολοκληρωθεί το όραμα του 1821 έναν περίπου αιώνα αργότερα. Ο Ελληνισμός προσπαθεί τώρα να βρεί την ταυτότητά του και τη θέση του μέσα στο σύγχρονο κόσμο. Η ύπαιθρος χώρα είχε ερημωθεί. Τα εθνικά κτήματα ήταν υποθηκευμένα. Ο ανδρικός πληθυσμός είχε μειωθεί αισθητά λόγω των πολεμικών γεγονότων της περιόδου 1821-1829. Χιλιάδες αγωνιστές της ελευθερίας περιέφεραν τα σακατεμένα κορμιά τους επαιτούντες.

---

* Βλ. Γιόζεφ φόν Χάμερ, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ελλην. μετάφρ. Κ. Κροκιδά, Αθήναι 1870.

Paul Wittek, Η γένεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας β' έκδ., εκδ. Πορεία, Αθήνα 1991.

Και κοντά σ' αυτούς επένοντο χιλιάδες άλλοι αγωνιστές, που είχαν έλθει από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές τής Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου και της Μικρασίας. Οι πλοιοκτήτες είχαν χάσει τα κεφάλαιά τους και τα καράβια τους κατά τον αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας. Η κεντρική διοίκηση, ο στρατός, η δικαιοσύνη, η εκπαίδευση ευρίσκοντο σε κατάσταση πλήρους αποσυνθέσεως. Η δημοσιονομική πολιτική αντιμετώπιζε τεράστιο πρόβλημα, διότι, εκτός των άλλων, έπρεπε να εξοφλήσει τα δύο αγγλικά δάνεια των ετών 1824 και 1825. Τα χρήματα όμως του προϋπολογισμού εκαρπώνοντο πάντοτε «αι βδέλλαι του προϋπολογισμού», όπως έγραφεν αργότερα ο Ροΐδης. Οι αλύτρωτοι αδελφοί των τουρκοκρατούμενων περιοχών ποθούσαν κι αυτοί την εθνική τους ελευθερία και περίμεναν τα πάντα από το νεοσύστατο και αναιμικό ελληνικό κρατίδιο, η έκταση του οποίου έφθανε μόλις το ένα τρίτο της σημερινής.

Μέγα πρόβλημα δημιούργησε και ο βαλκανικός εθνικισμός αλλά και η Ρωσία, η οποία από τα μέσα του 19ου αι. προσπαθεί συστηματικά να εκσλαβίσει τη Μακεδονία, την οποία θεωρούσε, ήδη από την εποχή του Πέτρου και της Αικατερίνης, ως το κλειδί που θα άνοιγε τις πύλες της Ανατολικής Μεσογείου και θα της επέτρεπε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον προαιώνιο αντίπαλό της, την Αγγλία. Με ψευδολογίες, αλλά και με την ωμή βία, τις εκτοπίσεις, τις λεηλασίες, τις σφαγές που διέπραξαν οι Βούλγαροι, έγινε συστηματική προσπάθεια να αλλοιωθεί η εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας* (βλ. βιβλιογραφία στη σημ. 34).

---

* Η Ιστορία και η αρχαιολογική σκαπάνη απέδειξαν ότι η ευρεία περιοχή τής Μακεδονίας είναι ελληνική τουλάχιστον από την εποχή του Φιλίππου του Β', πατρός του Αλεξάνδρου (4ος π.Χ. αι.), ενώ οι Σλάβοι άρχισαν να εγκαθίστανται στη Βαλκανική έντεκα αιώνες αργότερα επί αυτοκράτορος του Βυζαντίου Ηρακλείου.

Ο Αναγνωστόπουλος επέδειξεν ιδιαίτερον ενδιαφέρον για το Μακεδονικό ζήτημα και αγωνίστηκε ποικιλοτρόπως για την αφύπνιση του Ελληνισμού και την αποτροπή δυσάρεστων για την Ελλάδα εξελίξεων. (Βλ. Παράρτημα).

Αλλά και η πολιτική κατάσταση δεν ήταν αυτή που θα ήθελε. Οι Άγγλοι ερήμην του ελληνικού λαού επέβαλαν στο νεοσύστατο κράτος τον θεσμό της βασιλείας και οι Έλληνες ευλόγως δυσφορούσαν. Η Οθωνική περίοδος (1833-1862) χαρακτηρίζεται από την απολυταρχία, την αυθαιρεσία και την γερμανική σκληρότητα. Ήταν όμως ευτύχημα για την Ελλάδα η προηγηθείσα λαμπρά περίοδος του πρώτου Κυβερνήτου Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος είχε θέσει υγιείς βάσεις και ισχυρά θεμέλια στο νέο Κράτος.

Η δικαιοσύνη, την οποία οργάνωσεν ο Μάουρερ κατά τα γερμανικά πρότυπα, ήταν απολύτως εξαρτημένη από την πολιτική εξουσία. Η εκπαίδευση οργανώνεται κι αυτή κατά τα γερμανικά πρότυπα* και στρέφεται προς τον κλασικισμό. Σπουδαίος εθεωρείτο ο μαθητής που έκλινε το ουσιαστικό «η αλώπηξ» χωρίς να κάνει κανένα λάθος! Οι Έλληνες πεινούσαν αλλ' αγόρευαν. Ο Χάυντεκ που οργάνωσε το στρατό απέλυσε όλους τους αγωνιστές και στη θέση τους προσέλαβεν επισήμως τους 3.000 γερμανούς μισθοφόρους, που προ πολλού εσιτίζοντο από τον ιδρώτα του ελληνικού λαού. Ο κόσμος ήταν αγανακτισμένος από την «ξενοκρατία», όπως έλεγαν τότε, και η οργή του κορυφώθηκε με την εις θάνατον καταδίκη του Κολοκοτρώνη «επί εσχάτη προδοσία» (25.5.1834).

Λίγο αργότερα, ο Αναγνωστόπουλος ως δημοσιογράφος εφάρμοσε το του Κοραή: «Το πιεστήριον των τύπων γίνεται ιερός άμβων, όταν απ' αυτό σκορπίζονται εις όλον το έθνος ηθικής και πολιτικής σωτηρίας διδάγματα». Ο λόγος του

---

* Βλ. Α. Δημαρά, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, Ερμής, Αθήνα 1990.

ήταν πάντοτε φροντισμένος, πειστικός και λίαν τολμηρός τόσο, ώστε οι κρατούντες δεν τον άντεξαν και κατεδίκαν τον δημοκρατικόν Αναγνωστόπουλο σε εξάμηνη φυλάκιση «δι' εξύβρισιν του βασιλέως».

Αλλ' η εθνωφελής και πανανθρώπινη ευεργετική δραστηριότητά του συνεχίστηκε και κορυφώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ο αείμνηστος ευεργέτης της πατρίδος και των τυφλών άφησε πίσω του όλα τα αρνητικά στοιχεία του χωριού και έφερε στο Νέο Κόσμο τον καλό του εαυτό. Ο Καθηγητής Μάνατ επισημαίνει ότι ο Αναγνωστόπουλος ήταν ένας «Έλλην χωρίς πονηριά». Η εύανδρος Ήπειρος δικαίωσε την ιστορία της.

Επί εννέα ολόκληρα χρόνια και πριν ακόμη αναλάβει διευθυντικά καθήκοντα στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς, εμελέτησεν επισταμένως το πρόβλημα των τυφλών και των κωφών. Διατηρούσε πυκνή αλληλογραφία με άλλους επιστήμονες της Ειδικής Αγωγής που εργάζονταν σε παρεμφερή ιδρύματα της Λατινικής Αμερικής, του Καναδά, των ΗΠΑ και της Ευρώπης, τα οποία και επισκέφθηκε για να ενημερωθεί εκ του σύνεγγυς για τις παιδαγωγικές μεθόδους που ακολουθούσαν, το πρόγραμμα σπουδών, τα εργαστήρια που είχαν και για τις δυνατότητες περαιτέρω βελτιώσεως των συνθηκών ζωής και εκπαίδευσέως των τυφλών και των κωφών-τυφλών. Στην Σχολή edίδαξε την ελληνική και την Λατινική. Έγραψε πολλά άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και εξέδωσε δύο βιβλία για τους τυφλούς που θεωρούνται κλασικά στη διεθνή βιβλιογραφία (βλ. σημ. 32). Οργάνωσεν επιμελώς τα εργαστήρια της Σχολής, βελτίωσε τις παιδαγωγικές μεθόδους, εμπλούτισε το πρόγραμμα σπουδών και κατόρθωσε με δωρεές, με εράνους και με επιτυχείς επενδύσεις να αυξήσει σημαντικά το αρχικό κεφάλαιο και τα έσοδα της Σχολής. Ίδρυσε το περίφημο Νη-